

Agro Business Centre (ABC) geeft de laanboomteelt in Opheusden een gezicht

Door: Robert Jan Fontein, Remco Kranendonk, met medewerking van Ton Baltissen, Frans-Peter Scheer en Roelf de Boer

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.2 Duurzaam cluster in het licht van Transforum.....	4
2. Betrokkenen	5
3. Omgevingsanalyse	5
3.1 Nederlandse Boomkwekerijsector.....	5
3.2 Laanboomsector Opheusden.....	7
4. Locatie	10
5. Kansen en voorwaarden voor een Agro Business Centre	11
5.1 Logistieke kansen	11
5.2 Energiekansen	12
5.3 Landschappelijke, imago en business kansen	14
5.4 Randvoorwaarden	16
6. Naar een duurzame inrichting van Agro business Centre.....	17
7. Succesvolle voorbeelden	17
8. Strategie	19
9. Bronnen.....	20

1. Inleiding

De Betuwe kent een sterke tuinbouwsector dat opgesplitst kan worden in vier tuinbouwsectoren: glastuinbouw (555 ha, Bommelerwaard en Arnhem-Nijmegen), paddenstoelenteelt (15 ha Maasdriel), fruitteelt (5.200 ha, regio Buren/Geldermalsen) en laanboomteelt (1.300 ha, regio Opheusden). Door meer samenwerking, onderling en binnen de tuinbouwketen, willen de clusters hun gezamenlijke economische positie verder versterken. De ambitie is om de tuinbouw in het Rivierengebied op de (inter)nationale kaart zetten. Doorvoor is in 2006 door de provincie Gelderland en de ondernemers uit de verschillende sectoren gezamenlijk het initiatief genomen om samen te werken onder de noemer Greenport Betuwse Bloem. Samen met kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties zien zij mogelijkheden om de logistieke kansen, de energiestromen, het hoogwaardige landschap en het kennisnetwerk in het gebied veel beter te benutten dan nu gebeurt. Deze samenwerking moet de winstgevendheid van de tuinbouw versterken en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan het behoud van het typerende landschap.

Een van de belangrijke sectoren in de Betuwe is de laanbomenteelt rond Opheusden in de gemeente Neder-Betuwe. Deze sector neemt een prominente plaats in, zowel in economische, ruimtelijke en maatschappelijke zin. Echter, de sector kampt ook met problemen. Bedrijven zitten verspreid met als gevolg dat er veel transportverkeer door het dorp Opheusden gaat. Ook zijn de mogelijkheden om te groeien beperkt door planologische randvoorwaarden. Om het laanbomencluster rondom Opheusden in de toekomst duurzaam te kunnen laten profileren, moeten kansen onderzocht worden om een Agro Business Centre (ABC) te ontwikkelen nabij de snelweg A15. In 2006 is in de *'visie voor het laanboomteeltcentrum Opheusden en omgeving – van teeltcentrum naar Greenport'*, door het Laanbomenpact de ambitie uitgesproken om de laanboomsector te ontwikkelen naar een Greenport. In het kader van die ambitie is toen het idee geopperd om de haalbaarheid van een ABC te onderzoeken. Er zijn diverse marktonderzoeken geweest, maar een duidelijke analyse van het probleem, kansen en invulling van een ABC ontbreken tot op heden.

Het doel van deze notitie is om kansen en maatregelen te schetsen om tot een duurzaam Agro Business Centre te komen naast de A15 bij Opheusden. Dit past binnen het streven van de projectgroep Betuwse Bloem om te komen tot een duurzaam Betuwe. Duurzaamheid staat voor het besparen, opwekken en slim koppelen van energiestromen. Daarnaast staat het ook voor het zo slim mogelijk organiseren van de logistiek en voor ondernemen met behoud, herstel en ontwikkeling van het typische Betuwse landschap. De insteek daarbij is ondernemerschap.

Concreet bevat de notitie de volgende doelen:

- Optimaliseren van het cluster vanuit energie, logistiek en landschap, de concentratie ligt op het Agro Business Centre.

- Verkennen van de mogelijkheden voor fysieke en maatschappelijke inbedding en ontwikkelrichtingen van het ABC in relatie met de omgeving.
- Zoeken naar letterlijke en figuurlijke ruimte. Letterlijk: ruimte creëren om bijvoorbeeld logistieke activiteiten beter te kunnen inpassen. Figuurlijk: De mogelijkheid voor bedrijven/ sector om zich te ontwikkelen.
- Afstemming van verschillende functionaliteiten.
- Het bieden van een stappenplan hoe tot een eindbeeld te komen.

De notitie heeft ook nog een secundair doel. De gemeente Neder-Betuwe vraagt namelijk aan het Transforumprojectteam kennis en informatie te ontwikkelen en aan te leveren in interactie met ingenieursbureau DHV, dat de opdracht heeft gekregen om te werken aan een thematische structuurvisie, die gemeentegrensoverschrijdend (ook voor Buren en OverBetuwe) wordt opgepakt. Begin 2011 zal de gemeenteraad op basis van deze visie een besluit nemen over het al dan niet ontwikkelen van een ABC.

De opbouw is als volgt: Paragraaf 2 geeft een overzicht van de betrokkenen bij het project. In paragraaf 3 analyseren we de kenmerken van de sector en kijken we met welke problemen de sector kampt. Daarbij maken we een onderscheid in algemene sectorale kenmerken en kenmerken/ problemen die specifiek spelen in het cluster Opheusden. Paragraaf 4 beschrijft de locatie van het toekomstige ABC. In paragraaf 5 schetsen we kansen om het ABC duurzaam in te richten aan de hand van drie thema's: energie, logistiek en landschap. Deze notitie eindigt met een kijk op duurzame ontwikkeling van het ABC en enkele voorwaarden hoe te komen tot een gewenst eindbeeld.

1.2 Duurzaam cluster in het licht van Transforum

Deze studie wordt uitgevoerd in het kader van het Transforumproject Betuwse Bloem. Transforum heeft als doelstelling de noodzakelijke duurzame ontwikkeling van de Nederlandse landbouw te faciliteren. Ook heeft het een visie op een duurzaam cluster, namelijk een verzameling van verticaal samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product. Daarbij worden ook de met een agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven inbegrepen. Deze bedrijven onderhouden in de eerste plaats relaties met elkaar, waarbij de locatie van de verticaal samenhangende activiteiten gekenmerkt wordt door een onderling afhankelijke regionale concentratie. In deze omschrijving is een duurzaam cluster in feite een ruimtelijke vertaling van een keten. De kracht van een cluster is gelegen in formele en informele samenwerkingsverbanden. Daardoor kunnen teelttechnische kennis, ICT-kennis, logistieke kennis en marktkennis snel worden uitgewisseld. Belangrijke voorwaarden om te komen tot een duurzaam cluster zijn innovaties op het gebied van logistiek, energie en landschap.

In deze notitie is het streven om op basis van het concept duurzaam cluster te komen tot handvatten waarmee het ABC kan worden ingericht.

2. Betrokkenen

Het project is uitgewerkt door een projectgroep, bestaande uit Roelf de Boer (communicatie), een Wageningen UR projectleider en Wageningen UR onderzoeksteam. Het Wageningen UR team bestaat uit enkele deskundigen op het gebied van laanbomen, Ton Baltissen, landschap, Jeroen Kruit, logistiek, Frans Peter Scheer, en bestuurlijke analyse, Remco Kranendonk & Robert Jan Fontein.

Het initiatief om de haalbaarheid en invulling van het ABC te onderzoeken komt van de gemeente Neder-Betuwe. Daarnaast vindt intensief overleg plaats met het Laanbomenpact, bestaande uit Wageningen UR, ondernemers uit de sector vertegenwoordigt door de boomkwekersvereniging Kring Opheusden, Dhr Moree), de gemeente Neder-Betuwe, provincie Gelderland, de Kamer van Koophandel Rivierenland en de Rabobank Betuwe. Het laanbomenpact wordt getrokken door projectleider Henk Folkerts.

3. Omgevingsanalyse

3.1 Nederlandse Boomkwekerijsector

De Nederlandse boomkwekerijsector is een sector met grote economische, maar ook maatschappelijke waarde. Nederland heeft een leidende positie op de wereldmarkt voor boomkwekerij producten. Kenmerkend voor de Nederlandse boomteelt is dat zich verschillende productenpakket in verschillende Nederlandse centra bevinden. Zo worden in de regio Boskoop vooral sierheesters en coniferen geteeld. Deze regio is tevens aangewezen als Greenport. In Zundert vindt teelt plaats van bos- en haagplantsoen. In Lottum (Limburg) en Noordoost Groningen worden vooral rozen en rozenonderstammen geteeld. Teelt van vruchtbomen vindt vooral in Zeeland, Flevoland, Limburg en Noord-Brabant plaats. In de Bollenstreek zijn het vooral vaste planten die geteeld worden en tenslotte in delen van Noord-Brabant en Opheusden vindt vooral teelt van laan en parkbomen plaats (zie figuur 1).

Figuur 1: Locatie van boomkwekerij bedrijven in Nederland (G.J. Maas en H. van Reuler)

In totaal is het landelijke areaal voor het telen van laanbomen ca. 3800 ha, waarvan 1000 ha bestemd is voor de teelt van spullen (doorgroeiers tot 3 jaar). De afgelopen 10 jaar heeft het areaal van de laanboomteelt zich sterk ontwikkeld: Vanaf 1995 is het met ca. 50 % gegroeid. Het aantal bedrijven met laanbomen daalt echter: vanaf 1995 is het aantal bedrijven met 10% afgenomen tot ca. 660 bedrijven. Evenals in andere tuinbouwsectoren heeft de afgelopen jaren dus ook in de laanboomteelt een behoorlijke schaalvergroting plaatsgevonden: De gemiddelde bedrijfsoppervlakte nam toe met ongeveer 70% tot 5,7 ha.

De productiewaarde van de laanboomteelt in Nederland bedraagt ongeveer €100.000.000,- op jaarbasis. Dit is ongeveer 20% van de totale productiewaarde van de boomkwekerijsector. Een groot gedeelte van de laanbomen wordt uiteindelijk verkocht in het buitenland, met name vanuit Opheusden is het exportdeel erg groot. In waarde is de export van laanbomen in de periode van 2003-2005 met ongeveer 5% gestegen. Ongeveer 96% van de export is gericht op de 25 EU-landen. 4% wordt buiten de EU afgezet. De afzet in Duitsland is op haar retour, terwijl er tot voor kort sprake was van een stevige groei in afzet naar landen zoals Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en België. Echter, de economische crisis heeft hier inmiddels toegeslagen, waardoor ook hier de afzet afneemt. De laanboomsector biedt ook veel werkgelegenheid. Naar schatting biedt de sector werk voor 1500 volledige banen, veelal worden de werkzaamheden uitgevoerd door parttime medewerkers.

De laanboomteelt in Nederland gedijt goed bij een zeeklimaat. Vergeleken met landen als Polen, waar het in de winter vaak hard vriest, is dit een voordeel. De laanbomensector levert vooral bomen die bestemd zijn voor het openbaar groen en voor particulieren. De institutionele markt is het grootste segment. De consumentenmarkt is beduidend kleiner.

Over het algemeen wordt er positief naar de sector gekeken. Bomen leveren een grote bijdrage aan het welzijn van mensen. Steeds meer onderzoeken tonen het belang van 'groen' aan voor mens en maatschappij.

De Nederlandse laanboomsector (tevens de Nederlandse boomkwekerijsector) kampt ook met enkele problemen. Zo is er sprake van een inzakkende markt. De productiekosten zijn in Nederland, in vergelijking met andere Europese landen, vrij hoog. Ook nemen de kosten toe, met name doordat potten¹ en potgrond, gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen fors duurder zijn geworden. De totale kostenstijging komt uit op ongeveer 3%. Hierdoor zal de marktpositie onder druk komen te staan.

Om in de toekomst een kwalitatief hoog product te kunnen blijven neerzetten, is voortdurende kennisontwikkeling op het gebied van productie, markt, logistiek, planning, marketing, verkoop en innovaties nodig. Aandachtspunt is dan ook het opleidingsniveau van eigenaren en medewerkers op bedrijven in de boomkwekerijsector. Daarnaast wordt er weinig samengewerkt tussen kwekers. Ook is de agrarische structuur ligging, ontsluiting en verkaveling van boomteeltbedrijven in veel gebieden problematisch.

3.2 Laanboomsector Opheusden

De regio Opheusden (gemeente Neder-Betuwe, Overbetuwe en Buren) is met 1500 ha het belangrijkste productiegebied voor Laanbomen in Nederland en Europa. Er zijn enkele grote ondernemingen gevestigd als Huverba, combinatie Mauritz, Damcon en Sluiter Eldwoodi. De laanboomteelt in de regio Opheusden bedraagt ongeveer 25% van de landelijke laanboomteelt. 80% van alle laanbomen in Opheusden wordt geëxporteerd naar het buitenland. In totaal zijn circa 140 laanboombedrijven in de regio gevestigd. Veel bedrijven houden zich naast de teelt, ook met andere onderdelen van de productieketen (handel, productontwikkeling) bezig. Naast bedrijven die zich primair richten op het productieproces komen er ook diverse bedrijven voor die materialen en diensten leveren aan de primaire boomteeltbedrijven, zoals werktuigfabrikanten, adviesdiensten, transporteurs en loonwerkers. Daarmee kan de laanboomsector in Opheusden als een cluster gezien worden. De meeste productiebedrijven richten zich zowel op de productie als op de handel van laanbomen.

Typerend voor de laanboomteelt in Opheusden is dat het vooral spillenteelt treft. Dit is een fase (2 tot 5 jaar) in de gehele productieketen van de laanboom (PPO, 2010). Veel van de geëxporteerde spullen gaan dan ook naar andere, voornamelijk Duitse en Engelse, kwekers waar de laanbomen verder groeien.

Bedrijven in Opheusden werken nauwelijks samen, omdat zij elkaar voornamelijk als concurrent zien en zich niet graag in de 'keuken' laten kijken. Daarnaast kampt ook de sector in Opheusden met het probleem dat er een te lage aanwas van nieuw personeel is. Dit is

¹ Bij de teelt van laanbomen worden steeds minder vaak potten gebruikt.

essentieel omdat de sector erg arbeidsintensief is. Ook is er sprake van een beperkte bijscholing van reeds aanwezige medewerkers. Opvallend is dat de interesse voor scholing laag is, terwijl het aanbod voldoende is.

Het laanbomencluster rond Opheusden kent verder de volgende logistieke, energie, landschappelijk en bestuurlijke kenmerken.

Logistiek

Het cluster ligt vlakbij de A15 en heeft daarmee een goede ligging ten opzichte van diverse afzetgebieden. Echter, de ontsluiting is problematisch. Het transport van laanbomen vindt voornamelijk per vrachtwagen plaats. Veel bedrijven hebben het transport in eigen beheer en liggen verspreid in de bebouwde kom. Gevolg is dat deze vrachtwagens de bebouwde kom door moeten rijden, wat voor veel overlast voor het dorp zorgt. Zo zorgen vrachtwagens voor gevaarlijke verkeerssituaties en voor vervuiling van het straatbeeld. Een andere oorzaak voor de vele vervoersbewegingen is dat veel kwekers het transport van en naar de productievelden voor eigen rekening nemen, met name om schade tijdens vervoer tot een minimum te beperken.

Energie

Op milieugebied is de laanboomsector een relatief schone sector waar weinig gebruik wordt gemaakt van gewasbeschermingsmiddelen. Zeker in vergelijking met andere tuinbouwgewassen scoort de totale boomkwekerijsector vrij laag in gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen vooral t.o.v. consumptiegewassen. Het is daarnaast zelfs binnen de boomteelt één van de sectoren waar het minst gebruik wordt gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen. De schadedrempel voor veel laanboomgewassen ligt vrij hoog. Dat betekent dat er relatief veel aantasting getolereerd voordat er ingegrepen wordt met chemische middelen. Laanbomen worden verhandeld in de herfst/winter/vroege voorjaar wanneer er geen blad aan de bomen zit en het dus niet zoveel uit maakt dat er in de nazomer meeldauw of luis in komt. Onduidelijk is of de sector veel energie verbruikt. Wel is het zo dat koelcellen energie nodig hebben, de planten dienen in de winter vorstvrij gehouden te worden en de apparaten verbruiken brandstof.

Landschap

Het gebied ligt in het Nationale Landschap Rivierengebied en kenmerkt zich door uiterwaarden en komgronden. Een van de belangrijkste voorwaarden voor de ontwikkeling van de sector in de regio Opheusden zijn de zeer gunstige bodemeigenschappen. De laanboomteelt gedijt goed op jonge lichte rivierkleigronden.

Boomteelt Betuwe en de Bodemkaart 1:50.000

Figuur 2 : Laanboomteelt en bodemeigenschappen (Alterra)

De laanboomteelt is voornamelijk gesitueerd op lichte rivierklei gronden. Dat zijn de gronden met een lichtgroene kleur in figuur 2. De zware kleigronden (donkergroene kleur) worden zoveel mogelijk vermeden. De reden hiervoor is dat de laanboomteelt hoge eisen stelt aan de bodem op gebied van draagkracht en bewerkbaarheid. Het rooien van bomen wordt vooral in de herfst en vroege voorjaar uitgevoerd en dan moet de ontwatering goed zijn.

Dat neemt niet weg dat er landschappelijk gezien enkele opgaven te onderscheiden zijn. Zoals eerder genoemd, ligt de laanbomensector in Opheusden en omgeving redelijk verspreid, waardoor er veel transportbewegingen zijn. De provincie heeft in 2007 weleenswaar een ruilverkavelingsproject gestart om dit probleem tegen te gaan, maar wegens gebrek aan geld is het nooit gekomen tot ruilverkavelen. De transportbewegingen en de verspreiding van grote loodsens drukt op het open landschap dat kenmerkend is voor het gebied.

Bestuurlijke en beleidsmatige context

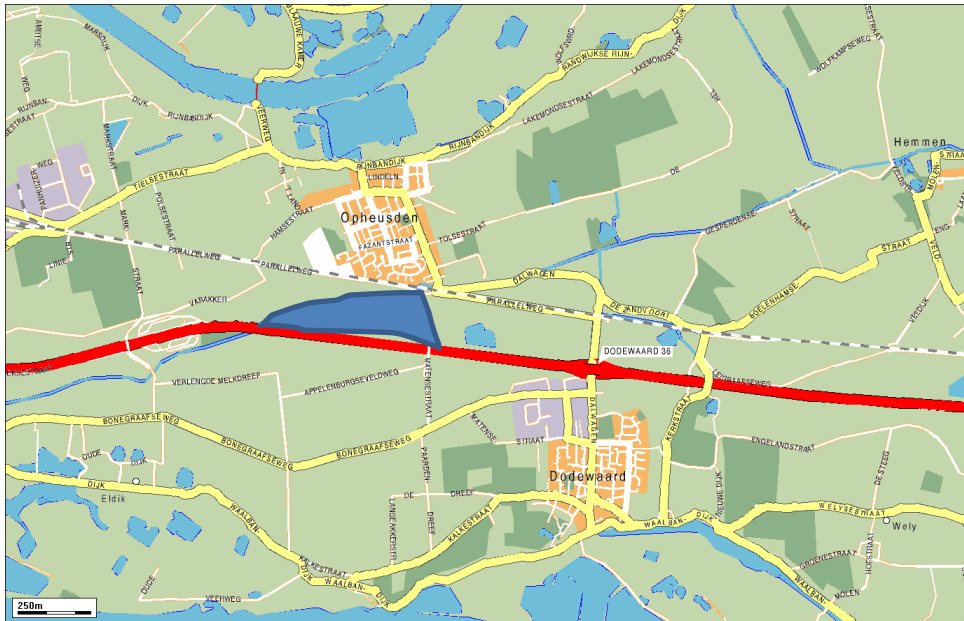
De bestuurlijke context rondom deze business case is redelijk complex. Vooral de gemeente heeft een dubbel gevoel bij de laanbomenteelt. Enerzijds hoort het bij het gebied en levert het veel werkgelegenheid op en daarmee economische ontwikkeling. Anderzijds zorgt het ook voor overlast. Voor de gemeente liggen er een aantal concrete opgaven:

- Overlast: De sector zorgt voor verkeersoverlast. Daarnaast veroorzaken de vrachtwagens bevulde wegen en zorgt het gebruik van compost voor geuroverlast.

- Veiligheid: de intensiteit van interne transporten in het dorp, met name in voor- en najaar leveren ze gevaarlijke situaties op voor bewoners, maar ook voor geparkeerde auto's etc.
- Huisvesting buitenlandse werknemers: Een aantal bedrijven hebben buitenlanders, vooral Polen, in dienst wegens de lage arbeidskosten.
- Ondernemers willen in veel gevallen uitbreiden op zandgronden op de Veluwe, Noord-Brabant of de Achterhoek. Hierdoor krijgt een boom andere eigenschappen en wordt het assortiment uitgebreid.
- Ondernemers willen wel verplaatsen, maar alleen wanneer men een interessante verkoopprijs voor de grond krijgt. Dit lijkt alleen interessant wanneer op de grond woningen kunnen worden gebouwd. De gemeente heeft een woningmarktverkenning uitgevoerd en het blijkt dat deze richting niet zo kansrijk is voor ondernemers.
- Argumenten voor verplaatsing moeten echt worden gezocht in duurzaamheid, kostenbesparing, optimalisatie, gezamenlijk beheer, formuleontwikkeling, marketing, laanboombedrijf van de toekomst.
- Wat is de publieke investering?: vergroten van veiligheid, lokale werkgelegenheid, natuur- landschapswinst, betere maatschappelijke inbedding van de sector, meer bovenlokale of nationale uitstraling van het cluster.
- Agro Business Centre: De gemeente wil graag zoveel mogelijke activiteiten van de sector bundelen op één locatie. Daarvoor heeft het een gebied naast de A15 op het oog, waar tevens een Wet Voorkeursrecht Gemeente op gevestigd is. Dit betekent dat grondeigenaren in het plangebied "ABC Opheusden" grond wensen te verkopen, verplicht zijn om de grond eerst te koop aan te bieden aan de gemeente. Ondanks de wens van de gemeente om een ABC te ontwikkelen, zijn de ondernemers sceptisch. Zo zijn volgens enkele telers de grondprijzen op het nieuw te ontwikkelen gebied te hoog, is het niet wenselijk om alle kwekers op één terrein te hebben en zijn de gronden te klein voor het productieproces. Tenslotte is het argument dat veel bedrijventerreinen in de omgeving onbenut zijn, waardoor het risico bestaat dat het ABC ook onbenut blijft.
- Aanleg rondweg: Op dit moment vindt er een discussie plaats over het aanleggen van een rondweg, waardoor de ontsluiting beter is.

4. Locatie

Het laanboomcluster is één van de tuinbouwclusters in de Betuwe. Het is gelegen in de omgeving van Opheusden. Het te ontwikkelen ABC is in figuur 3 blauw gearceerd. Het gebied ligt aan de A15 en de Betuwelijn. De Linge vormt de natuurlijke grens van het te ontwikkelen gebied.

Figuur 3: Laanboomcluster Opheusden en te ontwikkelen Agro Business Centre

5. Kansen en voorwaarden voor een Agro Business Centre (ABC)

In deze paragraaf schetsen we enkele kansen en voorwaarden om te komen tot een Agro Business Centre. Daarbij richten we ons op de thema's energie, logistiek en landschap. Ook zullen we kijken welke andere aspecten als kansen kunnen dienen om duurzame inrichting van het ABC mogelijk te maken.

Behoefte aan een ABC

In 2007 en 2008 is in opdracht van het Laanbomenpact een behoefteonderzoek onder ondernemers uitgevoerd om zo te verkennen of het ABC kans van slagen heeft. De conclusie is feitelijk dat de meeste ondernemers te kennen geven maar beperkt gebruik te zullen maken van een nieuw bedrijventerrein. De teelt willen ondernemers liever niet verplaatsen. Mogelijke oorzaak is dat kwekers bang zijn voor ziektes, specifiek verticillium ziektes waardoor ze de handel en opslag in eigen beheer willen houden. Het is overigens niet duidelijk of centralisatie van opslag nou bijdraagt aan ziektevorming of dat het juist ziektes voorkomt. Van de ene kant zorgt centralisatie ervoor dat alles ziek wordt, van de andere kant is het dan beter te controleren. Wel zien de meeste ondernemers kansen om transport te bundelen, hoewel dat wel een cultuuromslag vergt.

Goed om hier te vermelden is dat de behoefte aan de ontwikkeling van het ABC sterk afhangt van een nieuwe ontsluiting, de geplande rondweg in het gebied.

5.1 Logistieke kansen

De komst van een Agro Business Centre biedt diverse logistieke kansen².

² We hebben hierbij naar alle mogelijke kansen gekeken die van toepassing zijn op de sector. De meeste kansen gelden specifiek voor het ABC

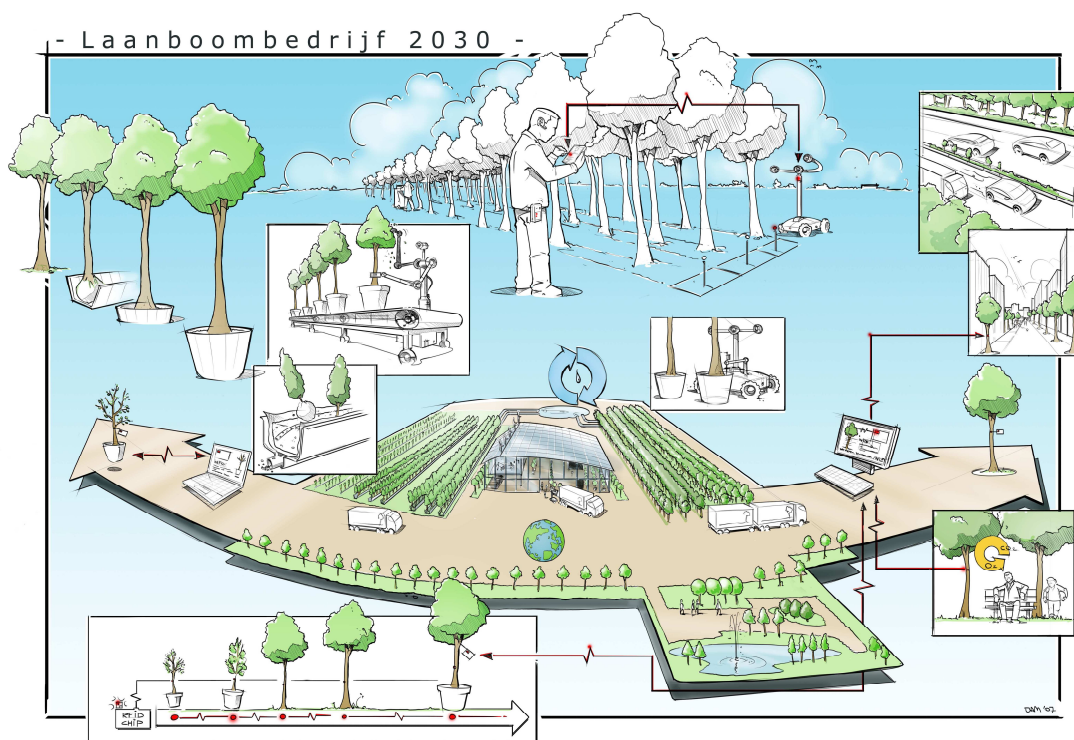
1. Bundeling van logistieke activiteiten, met name de opslag biedt efficiency voordelen, waardoor er kostenreductie plaats kan vinden. Naar de toekomst gezien is dit belangrijk omdat logistieke kosten steeds hoger worden.
2. Bundeling van logistieke activiteiten zorgt voor betere ontsluiting, waardoor er minder verkeersoverlast in het dorp Opheusden ontstaat.
3. Een aanzienlijke kans is synergie tussen logistiek/ opslagfunctie en reststroom verwerking. Door gecentraliseerde verwerking van reststoffen op één locatie is het mogelijk deze stoffen duurzaam her te gebruiken met beperkte transportbewegingen (Zie ook aspect 1 – energie)
4. Een mogelijke kans is het combineren van assortimenten waardoor de eindklant een betere service geboden kan worden, zowel in breedte van het assortiment als in termen van leversnelheid. Bovendien biedt een dergelijke samenwerking kansen voor een betere prijsvorming bij de telers / handelaren.
5. Schaalvoordelen en daarmee kostenreducties zijn te behalen door het vestigen van een transportondernemer die voor alle kwekers het transport organiseert.
6. Door de centrale ligging van het toekomstige ABC aan de Betuwelijn is het een mogelijkheid om aan te sluiten op de container terminal in Valburg (in ontwikkeling) of per boot (Medel, Nijmegen etc). Wanneer laanbomen ook per trein of boot vervoerd worden kunnen transportkilometers over de weg worden gespaard.
7. Blokrooien, op dit moment rooit men vaak per order (of set van orders) een aantal laanbomen. Met blokrooien is het mogelijk in één keer een grote hoeveelheid laanbomen te rooien. Mits er goede opslagfaciliteiten zijn, worden hierdoor efficiencyvoordelen behaald.
8. Aansluiten op containerterminal ontwikkeling in Valburg.
9. Ketensamenwerking op verschillende manieren: afzet, mechanisatie, arbeid.
 - grondongebonden teelt: goten- of containerteelt;
 - mechanisatie/robotisering: diktemeting, aanbinden, etc.;
 - kwaliteitsborging: ziektevrij sortiment, tracking & tracing, geconditioneerd vervoer
 - markten: imago als kraamkamer boomteelt.

5.2 Energiekansen

Er zijn diverse energiepotenties te onderscheiden. Deze gelden over het algemeen voor de hele laanboomsector en niet specifiek voor het ABC.

1. Duurzaam benutten van restafval: De laanboomsector produceert veel restafval. Dat afval kan uitstekend gebruikt worden als biomassa waarmee duurzame energie opgewekt kan worden. In Cuijk (+- 20 kilometer) staat een energiecentrale waar houtafval wordt verwerkt tot energie. Overigens is de centrale op dit moment dicht. Wellicht is het ook mogelijk restafval te gebruiken als compost. Duurzame afvalwerking is iets wat de sector niet direct ziet zitten, omdat ze op dit moment het afval verbranden. De opgave is het commercieel interessant maken om houtafval te gebruiken voor energieopwekking. Uit eerdere gesprekken blijkt dat een

- composteerder interesse heeft om een vergistinginstallatie en of composteringsinstallatie op het ABC te vestigen.
2. Aansluiten op Bio Based Economy (BBE) Gelderland, het creëren van regionale energiesystemen – bijdrage PRI en PPO – verwerking van agrarisch afval – huishoudelijk afval vanuit de gemeente.
 3. De locatie is uitermate geschikt om een helofytenfilter aan te leggen. Deze wordt gebruikt om afvalwater dat vrijkomt bij de teelt van laanbomen te zuiveren. Deze filter kan als centrale voorziening voor productiebedrijven op het ABC fungeren.
 4. Het ABC zou bij uitstek een geschikte locatie zijn om het laanboombedrijf van de toekomst (2030) te vestigen. Het kan dan fungeren als demonstratiebedrijf en kenniscentrum (zie figuur 4). Een belangrijk aspect van het bedrijf is de overgang naar duurzame productie waarbij alternatieve energie en energiereductie een belangrijke rol spelen. Precisie boomteelt is daarbij eveneens van eminent belang.

Figuur 4 : Laanboombedrijf van de toekomst in 2030 (PPO)

5. Containerteelt. Door laanbomen in containers te telen is het voor de kweker mogelijk om beter het teeltproces te sturen, waarmee energievoordelen te behalen zijn.
6. CO₂ vastlegging en emissie. Praktijkonderzoek Plant & Omgeving Wageningen UR heeft in 2008 onderzocht welke hoeveelheid CO₂ vastlegging kan worden toegerekend aan de laanboomteelt in Opeusden en welke (markt) potenties dit heeft. Conclusie is dat de jaarlijkse CO₂ vastlegging van de laanbomen in de regio ruim 6000 ton bedraagt. De emissie daarentegen, als gevolg van verbranding, is

ongeveer 3000 ton CO₂. Er blijft dus 3000 ton over en heeft een waarde van ongeveer €75.000 (Van der Sluis, 2008).

7. Alternatieve energie
8. Innovatie in teelttechnieken
9. Warme kracht koppelingen
10. Koppeling energiestromen tussen bedrijven
11. Koppeling verbrandingsoven en energieleverancier van Opheusden.

5.3 Landschappelijke, imago en business kansen

Op basis van de omgevingsanalyse heeft Wageningen UR een aantal kansen en maatregelen geformuleerd om de laanbomensector op een goede wijze landschappelijk in te bedden.

1. Het Agro Business Centre is erg geschikt om de zichtbaarheid van de sector te vergroten. Het kan fungeren als uithangbord voor de laanboomteelt. Dit is belangrijk omdat de maatschappij zich nog geen concreet beeld heeft gevormd van de sector. Ook van belang is aan te sluiten bij initiatieven van de provincie en het Rijk met betrekking tot de A15, de belangrijke transport-as van Agro- en Foodproducten. Het is in het belang van de Betuwse Bloem relevant en interessant om de productiecentra te tonen en daarmee de uitstraling naar buiten en trots naar binnen te versterken. De aanwezigheid van het Laanboombedrijf van de Toekomst kan helpen om de zichtbaarheid te vergroten. Door het zichtbaar maken van technische ontwikkelingen wordt het ook interessant voor (buitenlandse) klanten.
2. De geplande locatie van het ABC is gelegen in het Nationaal landschap Rivierengebied en grenst aan de Linge. De laanboomsector past hier goed bij. De teelt is geschikt voor de koppeling met recreatie en staat dicht bij de natuurbeleving van mensen. Op het terrein zijn mooie tuinen (Arboretum) of zelfs een doolhof denkbaar. Ook is het een idee om hiervoor assortimenten te gebruiken die in de regio worden geteeld. Commercieel is dit interessant, te meer omdat potentiële klanten ook een idee kunnen krijgen van de bedrijfstak en wellicht worden aangespoord om te kopen. Zeker gezien de trend dat particulieren steeds vaker producten afnemen van kwekers is dit aantrekkelijk. Een andere mogelijkheid is om voortdurend het assortiment te verversen, bijvoorbeeld rekening houdend met klimaatverandering. Interessante vraag daarbij is welke laanbomen we in de toekomst hebben? Dit leent zich ook voor onderzoeksdoeleinden. Ook kunnen bedrijven op het ABC allerlei workshops, zoals hagensnoeien, geven.
3. Koppeling met onderwijs is zeer wenselijk op het ABC. Een combinatie van een vestiging van de Heliconopleiding en stagemogelijkheden bij bedrijven is kansrijk. Daarnaast biedt het koppelen van de onderwijskolom mbo-hbo-wo met betrekking tot de sector betere kansen voor doorstromen van leerlingen, kennis en optimaliseren van afstemming en benutting ervan binnen het cluster. Tevens draagt het ook bij aan het ontwikkelen van een korte en lange termijn kennisagenda voor het gebied.

4. Combinatie met de fruitsector. Ondanks dat het een andere markt is kan er toch gezamenlijk gebruik worden gemaakt van faciliteiten als koelcellen.
5. Het is vreemd dat de grootste laanboomregio in Nederland geen eigen beurs en centrale overslagplaats kent. Het nieuwe terrein zou huisvesting kunnen bieden aan een beurs, waar producten getoond worden. Ook zou er een centrale overslagplaats kunnen komen waar vraag en aanbod bij elkaar komt.
6. Retailontwikkeling – huisverkoop.
7. Betrekken van het waterschap bij ontwikkeling van ABC. Het waterschap is geïnteresseerd in uitbreiding van de waterberging – in de punt van de locatie – mogelijk in combinatie met recreatieve functies, natuurontwikkeling en de inrichting van een siertuin.
8. Uit onderzoek van Van der Sluis (2008) is gebleken dat de regio Opheusden CO2 neutraal is. Dit heeft een positieve werking op het imago van de sector .
9. Uit onderzoek blijkt dat laanbomen stoffen bevatten die de gezondheid bevorderen. PPO (2010) doet op dit moment een onderzoek of bepaalde stoffen die voorkomen in laanbomen de gezondheid bevorderen(zie kader).

Kader: *Aesculus hippocastanum* (Paardenkastanje)

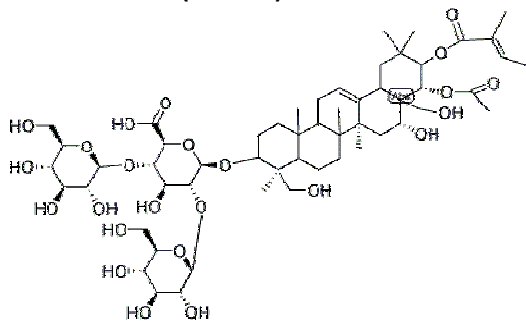
Plant: Bekende laan en parkboom.

Plantendeel: zaden.

Bron plantmateriaal: Er bestaat al een infrastructuur voor het verzamelen van zaad, omdat zaadhuizen zaad van geselecteerde herkomsten aanbieden. Het opkweken van bomen voor zaadproductie zal waarschijnlijk financieel niet uitkunnen, maar oogsten van bestaande opstanden mogelijk wel.

Stoffen : Escine (Aescine)

C54H84O23

Molekulgewicht: 1101.23

CAS Number: 6805-41-0

Werking: beschermend voor bloedvaten; heeft bloedvat samentrekkende werking, vandaar gebruik tegen spataderen, aambeien, in huidcremes tegen couperose.

Figuur 5 Inrichting van het ABC (Bron: Arcadis)

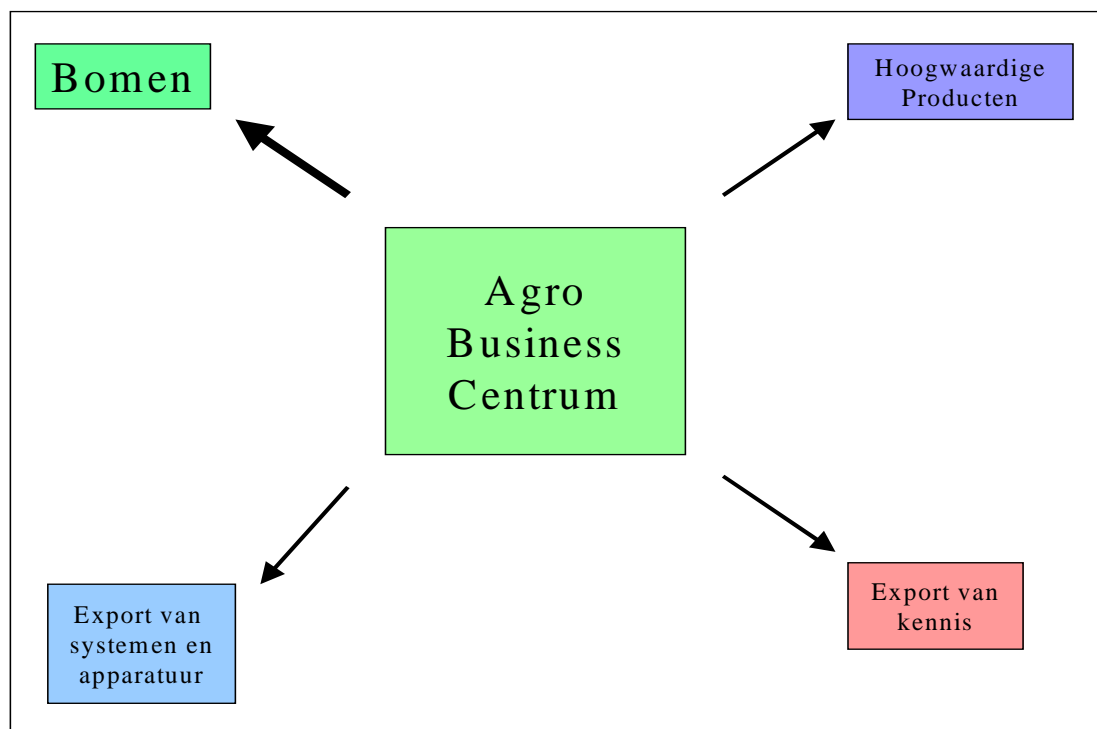
5.4 Randvoorwaarden

De ontwikkeling van het ABC heeft te maken met een aantal randvoorwaarden.

- Kwekers hebben aangegeven dat zij de teelt zoveel mogelijk op de eigen locatie willen houden. Dat betekent dat het niet zinvol is om op het ABC teeltactiviteiten te ontplooiën. Het ABC zou zich, gezien de wensen van de ondernemers, vooral moeten richten op het bundelen van opslag en logistieke activiteiten, klantspecifiek maken, breed assortiment samenstellen, handel, reststroom verwaarding en kennis activiteiten.
- Bedrijven willen alleen tegen een redelijke prijs naar het ABC verplaatsen. Ook willen ze graag een zichtlocatie, in de hoop zo meer klanten te kunnen binden.
- De bedrijven die willen verplaatsen hebben over het algemeen wel behoefte aan ongeveer 2 ha voor het huisvesten van opslag, bewerking en het transport van producten in een loodsen complex. De vraag is of dit haalbaar is.
- Onduidelijk is of er behoefte is aan een kenniscentrum dat op het ABC gelokaliseerd is. Op dit moment wordt onderzocht of het kenniscentrum in Randwijk, dat vooral gericht is op de fruitsector, verbreed moet worden. Daarbij wordt ook gekeken of het ABC wellicht een goede locatie kan zijn.
- Een goede ontsluiting is een van de belangrijkste randvoorwaarde voor de ondernemer die wil verplaatsen naar het ABC. Realisatie van een nieuwe rondweg voor de kern Opheusden is een belangrijk vertrekpunt. De rondweg zoals die nu gepland is, zorgt er juist voor dat ondernemers minder snel naar het ABC willen vertrekken omdat ze zo al een goede aansluiting hebben.

6. Naar een duurzame inrichting van Agro business Centre

Een duurzame inrichting van het ABC vraagt om het integreren van logistieke, energie en landschappelijke kansen. Gezien de potenties kan het ABC uitstekend als kristallisatiepunt dienen, waar niet de hele sector toegebracht wordt, maar een deel van de activiteiten, die gezamenlijk opgepakt kunnen worden. Figuur 6 geeft de potenties weer van een duurzaam ingerichte ABC.

Figuur 6: Potenties van het ABC

De figuur maakt duidelijk dat het ABC als een kristallisatiepunt dient waar vandaan hoogwaardige laanbomen en aanverwante producten als apparatuur worden geëxporteerd. Ook dient het als een plek waar kenniscreatie plaats vindt, dat vervolgens geëxporteerd wordt.

7. Succesvolle voorbeelden

Voor een duurzame inrichting van het ABC in Opheusden kan ook gekeken worden naar succesvolle voorbeelden:

De Regio Business Centre de Oelderse Halte in Oirlo

In het Limburgse Oirlo is een business centre rondom het mengvoederbedrijf Vitelia opgezet. Vitelia heeft op eigen initiatief een business centre ontwikkeld waarin verschillende bedrijven uit de agrarische sector gevestigd zijn. Ook bevinden zich er dienstverlenende bedrijven zoals een verzekering en een adviesbureau. De focus van het business centre is

vooral het faciliteren van een ontmoetingsplek voor mensen en bedrijven in de regio. Er is veel aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en een informele werkomgeving.

Verzamelplein Treeport Zundert

Treeport Zundert is met een vergelijkbare ontwikkeling van een business centre bezig. De eerste stap is een verzamelplein. De bedoeling is om producten van verschillende boomkwekerijen op een centrale plaats aan te bieden. Vanuit dit verzamelplein kunnen de planten of bomen dan naar hun bestemming worden vervoerd. Op deze manier wordt aanbod en vraag bij elkaar gebracht vanuit een cash & carry principe.

Greenport regio Boskoop

Het sierteeltcentrum in de regio Boskoop is één van de aangewezen Greenports in Nederland. Greenport Regio Boskoop heeft de ambitie om uit te groeien tot hét toonaangevende boomteeltcluster in de wereld. Het realiseert zich hierbij dat het gaat om scherp ondernemerschap én om een scherp oog voor maatschappelijke randvoorwaarden en veranderende markt- en machtsverhoudingen. Doel is een groen, vitaal, gezond, duurzaam én gerespecteerd cluster te worden. Hierbij wil Greenport Boskoop het volgende bereiken (www.greenportregioboskoop.nl):

1. Een sterke mondiale marktpositie en een ketenregiefunctie in de boomteelt;
2. Balans tussen boomteelt economie enerzijds en natuur, recreatie en wonen anderzijds;
3. Toonaangevende positie in kennis, innovatie en hoogwaardige arbeid;
4. Voorloper op het vlak van duurzame ontwikkeling (groen en gezond);
5. Intensieve samenwerking met andere boomteelt regio's in één Greenport Boomteelt

Om dit te bereiken zijn er diverse projecten opgestart: Visie Greenport Boskoop, herstructurering, water, infrastructuur, kennis en innovatie, recreatie en toerisme. Naast de uitwerking van projecten werkt Greenport regio Boskoop met drie scenario's. Elke scenario werkt met eigen pakket aan maatregelen. Een dergelijke constructie is voor de regio Opheusden ook goed denkbaar.

ZON Fresh Parcs

ZON Fresh Park is één van de belangrijkste marktplaatsen voor producten van de voedingstuinbouw in Europa. De ZON holding heeft diverse werkmaatschappijen waarvan de belangrijkste de verkooporganisatie is die voor de tuinbouwsector de afzet van tuinbouwproducten in de regio verzorgt. ZON vastgoed exploiteert het bedrijventerrein Fresh Parc. Dat is een 120 hectare groot bedrijventerrein dat de thuisbasis vormt voor een groot aantal bedrijven in de verssector. ZON vastgoed concentreert zich daarbij op vier kerntaken (www.freshparkvenlo.nl):

- het ontwikkelen van nieuwbouw, het onderhouden en renoveren van de bestaande gebouwen en het verzorgen van de infrastructuur;
- het verhuren van de gebouwen;
- het zorgen voor geconditioneerde ruimtes voor de bewaring van versproducten en het beheer van die ruimtes;
- parkmanagement (beveiliging, onderhoud).

8. Strategie

Om te komen tot een succesvolle ontwikkeling van het ABC is een te volgen strategie noodzakelijk. De concrete invulling wordt verder uitgewerkt in het structuurplan van DHV, maar naar onze mening is koppeling met de 3 p's benadering absoluut noodzakelijk.

- *Planet*: Het ABC moet een energieneutraal bedrijventerrein worden, waarbij CO2 neutraal een minimum eis is. Mooie bijkomstigheid is als het bedrijventerrein (of delen daarvan) energie kan toevoegen aan de omgeving. In die zin is het een fysiek vraagstuk waarbij het gaat om gebouwen en buitenruimte. Belangrijke aspecten zijn:
 - o reststromen
 - o voeding
 - o water
 - o klimaat
 - o wonen
 - o lucht
 - o energie: gemeenschappelijke energievoorziening. Hoe omgaan met warmte, natuurlijke energiebronnen
- *Profit*: Het ABC moet voor bedrijven interessant zijn om zich te vestigen. Strategie moet daarom gericht zijn op het bedrijfskundig interessant maken van investeren in het ABC, aantrekken van bedrijven, winstgevend parkmanagement, geld verdienen – ontwikkelen van een profit-organisatie. Belangrijke aspecten zijn:
 - o gebiedsontwikkeling: kopen van grond en ontwikkelen van toegevoegde waarde. Winsten investeren in gebied. Kwaliteit is voorwaarde voor (toekomst)waarde.
 - o nutsvoorzieningen: infrastructuur, afvalwater, ICT, en diensten ontwikkelen op bedrijfspark.
 - o vastgoed: kopen en verhuren, zowel de kantoor- als de woningmarkt
 - o beheer: Gezamenlijke formule ontwikkeling – beheerplan - parkmanagement
- *People*: Opgave is om organisatorisch de ontwikkeling van het ABC in goede banen te leiden. Belangrijke opgave is daarbij de rol van stakeholders duidelijk te schetsen, evenals de rol van kennisinstellingen, ondernemers en overheden. Ook dient er rekening gehouden te worden met korte termijn en lange termijn maatregelen. Op de langere termijn is het de opgave op een aantrekkelijke en duurzame woon- en werkomgeving te creëren.

Tot slot willen wij benadrukken dat in onze ogen de komst van een ABC een voorwaarde is voor een duurzame toekomst voor de sector en de regio.

9. Bronnen

Laanboomcompact (2007) Visie en Agenda Laanboomcentrum Betuwe, Opheusden

Maas G.J en H. van Reuler, 2008. Boomkwekerij en aardkunde in Nederland. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, werkdocument 113, Wageningen.

Sluis van der B, (2008) CO2 vastlegging en emissie in de regio Opheusden, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Wageningen UR

Sutmuller J, D.Barrois, R.Knipsel (2007) Haalbaarheidsstudie ABC Opheusden, BRO Bostel

Internetpagina's

www.freshparkvenlo.nl

www.greenportregioboskoop.nl